

A bírálóbizottság értékelése

Az értekezés több évtizedes kutatómunka méltó összegzése. Áttekinti, hogy a hatalom milyen stratégiákat követett a kitelepítések után Magyarországon maradt mintegy 220 ezer némettel kapcsolatban, bemutatva a velük szemben alkalmazott represszió formáit, és az erre született reakciókat.

A valóságos érdekképviselő hiánya, illetve gyengesége, a német lakosság elszórt elhelyezkedése és az identitás képlékenysége miatt alkalmazható kutatási módszerek nagy munkát követeltek. Tóth Ágnes igen nagy mennyiségű levéltári anyagot dolgozott fel, az elérhető, releváns források csaknem teljes körét felkutatta.

Munkájával tisztázta, miért fontos a nemzetiségi kérdés, és a nemzeti kisebbségek helyzetének vizsgálata, illetve, hogy az mennyi többletismerettel gazdagítja a korszakkal kapcsolatos politika- és társadalomtörténeti tudásunkat. Alapos elemző munkát végzett a nemzetiségpolitikai gyakorlat és az erre reagáló társadalmi attitűd vizsgálata terén. Munkájának újszerű, egyszersmind súlyponti eleme annak szemléltetése, miként volt lehetséges a nemzetiségi/kisebbségi öntudat megtartása a szocialista viszonyok által kijelölt szűk mozgástérben.

Miközben a dolgozat demonstrálja az államhatalmat képviselők és a németek gondolkodásának sokszínűségét, általánosságban megállapítja, hogy a párt nemzetiségi politikájának középpontjában az ún. automatikus – a szocializmus viszonyai között mindenképpen bekövetkező – asszimiláció állt. Finomhangolást vél szükségesnek a bizottság, annak alátámasztására (vagy felülvizsgálatára), hogy a németiség egységes asszimilációs folyamatok alanya volt.

A disszerens a téma brázolása során helyi esetek sokaságába nyújt betekintést, a személyes történelem szempontjai felől is közelíti a egyén és a hatalom viszonyának kérdését. Új következtetéseket fogalmaz meg azzal kapcsolatban is, hogy miért, és milyen mértékben alakult rosszabbul a német nemzetiség helyzete a többi nemzetiséghez, illetve a falun élő magyar lakosághoz képest. A dolgozat eredménye, hogy gazdagon dokumentálja a magyarországi németek kényszermigrációval kezdődő, államosításokkal folytatódó és a kollektivizálással befejeződő jogfosztásának gazdasági hátterét.

A szerző bizonyította, hogy látszólagos marginalitása ellenére a nemzetiségi kérdés és a nemzetiségi politika igenis fontos helyet foglal el a korszak történetében. Művével sikerült egységes gondolati rendszerbe foglalni az eseteket, tényeket és állításokat, így teljesült a kérdéskör szintézisének megalkotásra vonatkozó tudományos elvárás.